

Список використаної літератури:

1. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Іст. есе-хроніки / В. Ф. Солдатенко. У 4-х т.: Т. III. Рік 1919. – К.: Світогляд, 2010. – 453 с.
2. Лавренюк С. «Ой, що в Софійському заграли дзвони, затремтіли...» / С. Лавренюк // Голос України. – 2017. – № 12 (6517) (21 січ.). – С. 1, 5–6.
3. Скорич Л. В. Акт Злуки 22 січня 1919 р.: передумови і наслідки / Л. В. Скорич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 612 : Держава та армія. – С. 97–101.
4. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: в 5 т. – Івано-Франківськ, 2001. – Т. 2. – 672 с.
5. Тимченко Р. В. Відносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.) / Р. В. Тимченко. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2013. – 347 с.

Науковий керівник: к. і. н., викладач Касян А. І.

В. Г. Іванов

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНЦІ-РОЗВІДНИКИ В АФГАНСЬКІЙ ВІЙНІ 1979-1989 РОКІВ

Введення радянський військ у грудні 1979 р. в Народну Демократичну Республіку Афганістан розпочав війну, що увійшла в історію як Афганська війна 1979–1989 років. Вона мала низку особливостей, через які її досить часто називають «війною розвідників».

Метою даної статті є визначення ролі та внеску українців-розвідників, які брали участь в цьому військовому конфлікті. Дану тему досліджували учасник війни в Афганістані С. Червонописький [4], вчені А. Костиря [4], О. Ковальчук. Треба зазначити роботу Б. Громова, учасника бойових дій в Афганістані, останнього командувача 40-ї армії, та значну низку досліджень з питань афганського конфлікту – С. Іванова, А. Сухопарова, Г. Удовиченка, С. Небречіна, А. Ляховського, В. Забродина [3] та ін.

У вересні 1980 р. 40-у армію очолив генерал-майор Борис Ткач. За роки війни стандартний розвідувальний комплект 40-ї армії перетворився у надзвичайно потужне комплексне угруповання сил і засобів розвідки. Завдяки зусиллям генерала Ткача за два роки командування армією було створено систему управління, розташування та забезпечення з'єднань і частин «обмеженого контингенту». Саме Борис Такач стояв біля витоків планування та проведення перших масштабних бойових операцій радянських військ проти НЗФ. З другої половини 1980 р. діяльність розвідувальних органів 40-ї армії активізувалась. Розпочався перехід від рейдових до точкових дій проти конкретних моджахедів. У лютому 1983 р. радянське командування провело у Мармольській ущелині військову операцію зі звільнення радянських цивільних спеціалістів. В ході операції під командуванням старшого лейтенанта І. Плосконоса розвідники понад три доби відбивалася від ворога у повному оточенні. 15 листопада 1983 р. за уміле командування ротою під час виконання бойового завдання в районі Мармольської ущелини та збереження життя особового складу, а також проявлені при виконанні інтернаціонального обов'язку мужність та героїзм І. Плосконос був удостоєний звання Героя Радянського Союзу[1].

14 липня 1984 р. в бій з переважаючими силами душманів вступила розвідувальна рота 682-го мотострілецького полку під командуванням капітана В. Гринчака. Під час бою він отримав важке поранення обох ніг, але зміг самостійно надати собі першу медичну допомогу та продовжити командувати діями роти. Особовий склад, натхненний героїзмом командира, переміг в тому бою з переважаючими силами противника. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 лютого 1985 р. за мужність та героїзм, капітану В. Гринчаку присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У період 1984–1985 рр. розвідку армії очолював полковник В. Сапожнік, який до цього часу опікувався забезпеченням розвідки «обмеженого контингенту», перебуваючи на посаді

начальника відділу Туркестанського військового округу. Під час перебування полковника В. Сапожніка на посаді начальника розвідки 40 армії відбулося значне посилення системи розвідувальних операцій [2, 126].

Один з найбільших караванів був захоплений 3 червня 1987 р. розвідувальною групою 177-го окремого загону 15-ї бригади під командуванням лейтенанта А. Дерев'янка. До складу каравану входило понад 200 верблюдів, які перевозили зенітні установки, міномети. Бій тривав понад 6 годин. У розвідувальній групі жоден з бійців не загинув. Загалом за понад 2 роки виконання бойових завдань в ДРА у взводі лейтенанта А. Дерев'янка не загинув жодний солдат [4, 81].

31 жовтня 1987 р. розвідницька група 186-го окремого загону 22-го окремого полку спеціального призначення під командуванням старшого лейтенанта О. Оніщука захопила караван зі зброєю поблизу кишлаку Дурі неподалік від кордону з Пакистаном. Після цього розвідники були атаковані значно переважаючим за чисельністю загonom душманів. Виявивши в нерівному бою з ворогом мужність і героїзм, переважна більшість особового складу групи загинула. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 5 травня 1988 р. старшому лейтенанту О. Оніщуку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу [3, 241].

У травні 1988 р. розпочався процес виведення радянських військ з Афганістану. Основним завданням розвідників в останні місяці війни залишалися перехоплення караванів і запобігання обстрілам душманами столиці Афганістану та колон радянських військ, що виводилися з країни.

Останнім з Афганістану поруч із розвідбатом виходив 177-й окремий загін 15-ї бригади спецназу. Командував ним полтавчанин полковник Блажко. На одному БТР із командармом Б. Громовим (зразу за його спиною) сидів командир групи 177-й окремий загону, кавалер двох орденів Червоної Зірки старший лейтенант В. Купрієнко, уродженець м. Алчевськ Донецької області. Розвідники 783-го окремого полку спеціального призначення стали останніми радянськими військовослужбовцями, які залишили Афганістан [1].

Таким чином, за період 1979–1989 рр. службу в Афганістані пройшла велика кількість розвідників, серед яких були українці, а також ті, хто, не будучи етнічним українцем, був пов'язаний з Україною тісними узами – місцем народження, навчання, набутими бойовими друзями тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українці-розвідники в афганській війні 1979–1989 років [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://gur.mil.gov.ua/content/ukrainian-scouts-in-afgan-war.html>.
2. Стрельцова Н. И. Возвращение из Афганистана / Н. И. Стрельцова. – М.: Мол. Гвардия, 1990. – 222 с.
3. Ляховский А. А. Українці-розвідники в афганській війні 1979–1989 років / А. А. Ляховский, В. М. Забродин. – Москва: Планета, 2009. – 309 с. – (Міністерство оборони України).
4. Червонопиский С. В. Історіографія війни в Афганістані (25 грудня 1979 – 15 лютого 1989 рр.) / С. В. Червонопиский, А. А. Костира. – Київ: Медінформ, 2006. – 92 с.

Науковий керівник: к.і.н., доцент Сухушина О. В.

Н. О. Коваленко

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

УКРАЇНСЬКИЙ МЕЦЕНАТ – ІВАН ХАРИТОНЕНКО

Іван Харитоненко вийшов із селянської родини. Він народився 1821 року в сім'ї хлібороба в слободі Нижня Сироватка Сумського повіту. Як і складалося в селянських дітей, закінчив у селі церковно-парафіяльну школу, ще трохи повчився в дяка. На цьому й завершився його офіційний курс наук. Батько мав амбіції бачити сина в купецькій конторі. Тому й вислав в Суми для відповідної виучки. І треба ж було так точно вгадати майбутнє сина – торгівля відразу стала його єдиною рідною стихією. Цей спритний і здібний